

„... az együttműködésre sok lehetőség lenne ...”

Beszélgetés Richard Marsina pozsonyi történésszel

A magyar középkorkutatásban mindenki ismeri az Ön nevét, és munkái közül is többet rendszeresen idéznek magyarországi kollégái. Személyes adatai, pályaválasztásának motivációi, életútja már kevésbé ismert. Kérem, beszéljen ezekről.

Mindig történelmet szerettem volna tanulni. Talán furcsa, amit mondok, a tanulmányaimat mégis az orvosi egyetemen kezdtem. Különböző családi dolgok úgy hozták, hogy az orvosi karra iratkoztam be, és csak később léptem át a bölcsészkarra, ahol filozófiát tanultam, illetve történelmet és filozófiát. 1948–1949-es tanévben végeztem, a második államvizsgát 1949 decemberében tettem le. Már végzés előtt is tudományos segédmunkaerőként dolgoztam a történelmi szemináriumban, majd részmunkaidőben Pozsony város levéltárában. Eredetileg történetfilozófiával szerettem volna foglalkozni. A kommunista hatalomátvétellel minden megoldódott, ami a történetfilozófiát illeti. Ezen a területen nem lehetett érvényesülni. Amikor végeztem az egyetemen, azok közé tartoztam, akik nem mehettek el gimnáziumba tanítani. Kaptam egy papírt, hogy csak könyvtárakban, levéltárakban vagy hasonló helyeken vállalhatok munkát. Engem ez nem nagyon foglalkoztatott. Levéltárba mentem el dolgozni, még örültem is, mert sok akkori társam a termelésben tudott csak elhelyezkedni, és nem maradhattak a szakmában. Az egyetem elvégzése után így a pozsonyi városi levéltárban kezdtem dolgozni, de ott teljes munkaviszonyban csak három hónapig voltam 1950–1951 fordulóján. 1951 márciusától ugyanis a Mezőgazdasági Levéltárba kerültem át. A nagy birtokokat lefoglalták, államosították, és hogy ne menjenek tönkre az értékek, a magánkönyvtárak és levéltárak, ezek megőrzésére létrehozták a Mezőgazdasági Levéltárat (*Pôdohospodársky archív*). Csehszlovákiaiban ez a rendelkezés már létezett az Első Köztársaság idején is, de Szlovákiában csak 1948-ban vezették be. Ebben a levéltárban voltam egészen a megszűnéséig, 1955. december 31-ig. Ekkor történt Csehszlovákiában a levéltárak átszervezése, ami azt jelentette, hogy az összes levéltár a belügyminisztérium alá került. Egy rendelkezés következtében mi a Szlovák Állami Központi Levéltár második osztálya (*Štátny slovenský ústredný archív*) lettünk. Vagyis ugyanabban a házban ültem, ugyanabban az irodában, ugyanannál az asztalnál, de munkáltatót cseréltem. Ebben a központi levéltárban 1960 közepéig dolgoztam, és augusztus elsejével a Szlovák Tudományos Akadémia Történelmi Intézetében kezdtem a munkát. Feladatom lett a *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* köteteinek elkészítése. Az okmánytár előmunkálatait 1956 végétől vezettem. Akkor még a levéltárban dolgoztam ugyan, de az Akadémia bízott meg az okmánytár előkészítésével. Ettől kezdve Magyarországra is jártam kutatni. Budapesten a Magyar Országos Levéltárban először 1957 áprilisától júliusig voltam. Ezután már rendszeresen jártam Magyarországra különböző levéltárakban kutatni. Még a Mezőgazdasági Levéltárban megbíztak a könyvtár és a gyűjtemények felügyeletével, így az új munkahelyemen, a Szlovák Tudományos Akadémia Történelmi Intézetében a dokumentációs részleg vezetője lettem.

Az oklevélkiadáson ketten kezdtünk el dolgozni, így később a munka megosztódott. Én készítettem a *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*t, míg Vincent Sedlák kollégám feladata volt a *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae* összeállítása, 14. századi oklevelek feldolgozása. Nekem pedig a 13. század végéig kellett volna kiadni az okleveleket. Munkám első része csak 1971-ben jelent meg, bár én már kész voltam vele 1966 elején, de sajnos öt évig tartott, míg kiadták. Az 1960-as évek közepétől egyre több munkám lett az Intézetben, és más jellegű feladatokat is kaptam. Jött a Dubček-korszak, mikor is rövid időre a Történeti Intézet igazgatóhelyettese lettem. Soha nem voltam párttag. Mivel nálunk még a Dubček-korszakban is érvényesült a párt vezető szerepe, így az igazgatónak párttag-nak kellett lennie. Igazgatóhelyetteségem rövid ideig, 1969 februárjától 1970. szeptember 17-ig tartott csak. Ezután megkértek, hogy legyek az intézet tudományos titkára, tehát szervezői feladatot kaptam. Tudományos munkám továbbra is az okmánytár maradt.

A Szlovák Történelmi Társulatban 1971-ben akarták megalapítani a városörténettel foglalkozó csoportot, így ennek szervezésével, majd vezetésével lettem megbízva. A városörténeti szekciót két évtizedig vezettem. Egy idő után kétévenként konferenciát szerveztünk, többnyire sikerült, hogy rendezvényeinkről tanulmánykötetet is kiadjunk. Természetesen ezzel párhuzamosan a okmánytáramon is dolgoztam, a második kötetet az 1970-es évek elején fejeztem be, de csak hét évvel később jelent meg. Sajnos nem az Akadémia kiadásában, mivel állítólag nem volt rá sem pénzük, sem kapacitásuk, így a pozsonyi városi levéltár jelentette meg.

A '60-as évektől bekapcsolódtam különböző szintézisek, összefoglaló kötetek kidolgozásába. Én készítettem el a 14. század végéig Szlovákia történetét egy vastag kötetben. A megbízást váratlanul kaptam, mert az eredetileg erre felkért tudományos munkatárs kiesett. Ezután egyre többször kértek fel hasonló munkákra. Az 1970-es évektől, az okmánytár második részének elkészítése után az akadémiai hat részes Szlovákia története első két kötetén dolgoztam. Az első rész szövegének úgy a fele az én munkám és egyben szerkesztője is voltam ennek a kötetnek. Az 1970-es és 1980-as években bekerült az állami tervbe a szlovák történetírás történetének elkészítése. Ebbe úgy kapcsolódtam be, hogy olyan régi nagy történészek munkásságát mutattam be, mint Timon Sámuel, Severíni, Jonáš Záborský és Bél Mátyás.

A magyar olvasókat talán érdekli, hogy én voltam a Csehszlovák–Magyar Történelmi Vegyesbizottság első titkára az 1960-as alakulás idején. A vegyesbizottságnak akkor csak három-három tagja volt: magyar oldalról az elnök Léderer Emma, valamint Paulínyi Oszkár és Arató Endre. A mi részünkről pedig az elnök Jaroslav Dubnický volt, aki már meghalt, valamint Prágából Jaroslav Purš, és öt évig én voltam a titkár. Paulínyi Oszkárral ketten nem voltunk párttagok. Eredetileg a magyar oldalról Paulínyi volt a titkár, később ezt a funkciót Arató Endre vette át. 1965-ben feladtam ezt a posztot, majd a a hetvenes évek elején ismét elvállaltam a titkárságot. Hét–nyolc évig maradtam, de ez már más felállás volt, Budapestről Niederhauser Emil volt az elnök.

Viszonylag gyorsan (1984 végén) nyugdíjaztak, ami a saját szemszögemből idő előtti volt (1984. 12. 31.), de a Történeti Intézetben így is számoltak velem, bíztak abban, hogy befejezem a futó intézeti munkáimat, a szintézist, amit meg is csináltam. Később, 1990-ben rehabilitáltattam magam, és ismét az akadémiai intézet dolgozója lettem, ahol azonban csak arra vártak, hogy mikor megyek el végleg nyugdíjba. 1990 és 1995 között a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Kollégiumának voltam az elnöke, 1990 és 1996 között pedig kétszer választották a Szlovák Történeti Társulat elnökévé (1990, 1991). A kilencvenes évek elején felmerült a feladat, hogy meg kellene szervezni egy nem marxista egyletemet. Tevékenyen részt vettem ebben a munkában és én alapítottam meg a Történeti

Tanszéket. Az 1992–1993-as tanévben kezdődött a tanítás, de a szervezést már 1991-ben megkezdtük. Eredetileg Pozsonyban szerettük volna létrehozni, de bizonyos körülmények úgy hozták, hogy Nagyszombaton kezdett el működni az új egyetem. A mai napig Nagyszombaton dolgozom, előadásokat tartok különböző témákból, hét évig még tanszékvezető is voltam. Korábban, a hatvanas évek elején, amikor az Akadémiára kerültem, tarthattam előadást a pozsonyi egyetemen, a Történeti Segédtudományok és Levéltári Tanszéken. Középkori általános, császári, pápai és magyar diplomatikát körülbelül húsz évig oktattam, de egyetemi tisztségem, rangom nem volt. Nálunk, Csehszlovákiában akkoriban az egyetemen nagyon szigorúan vették a párttagságot, és így nem lehetett belőlem docens. Docens és rendes egyetemi tanár csak 1990 után lettem.

Mindenféle egyebet is csináltam, például a Szlovák Tudományos Akadémia Központi Levéltárának voltam az igazgatója. 1968–1969-ben ugyanis az Akadémia úgy döntött, hogy létre kell hozni egy önálló levéltárat. Egy másik kollégát akartak ezzel megbízni, de ő ezt nem fogadta el, így a dolog rám maradt, és tíz évig ennek a levéltárnak voltam a külsős igazgatója.

Tudományos fokozataim: PhDr-t 1952-ben, kandidaturát pedig csak 1962-ben szereztem, amikor már az Akadémián voltam, akkor engedték meg, hogy megcsináljam ezt a fokozatot. A tudományok doktora 1973-ban lettem, éppen akkor, mikor ötven éves voltam. A hetvenes évektől a *Commission Internationale pour l'Histoire des Villes* tagja vagyok, 1991 óta tiszteletbeli, mivel egy fiatalabb kollégám javára lemondtam, ám ő sajnos meghalt, és én maradtam, egyedül képviselem Szlovákiát. 1998-ban a *Monumenta Germaniae Historica* központi igazgatóságának levelező tagjává választottak Münchenben, 1999 szeptemberében pedig az Eperjesi Egyetem tiszteletbeli doktorává, Dr. h. c.

Sokrétű tudományos tevékenységének Magyarországon – a nyelvi korlátok miatt – a forráskiadás a legismertebb része. Tudatosan vállalta ezt a kutatási területet? Miben látja annak jelentőségét?

Mint említettem, az első időszakban a pozsonyi városi levéltárban dolgoztam (1947–1950), és várostörténettel foglalkoztam. A Mezőgazdasági Levéltárban kezdtem el érdeklődni a középkori oklevelek iránt, amelyek nyilvántartását ott én készítettem el. Ez a feladat hozzásegített ahhoz, hogy eligazodjak az oklevelekben. Az ötvenes évek első felében meg sem fordult a fejemben, hogy valaha is teljes állásban ilyen munkát végezhetek. A Mezőgazdasági Levéltárban természetesen valami olyasmit kellett végezni, ami működési körébe tartozott, így urbáriumok kétkötetes kiadásában vettem részt (*Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku*). Ezt az ötvenes évek második felében készítettük el, főleg a levéltári kollégákkal együtt, a volt mezőgazdasági levéltárakból.

A nagy lehetőség 1956-ban jött el. Az Akadémia döntött a forráskiadás megkezdése mellett, és röviddel ezután megkértek, hogy vegyek részt benne, vezessem a munkálatokat. Elkezdhettem foglalkozni azzal, amit az elejétől fogva akartam. Lehetővé tették, hogy az álmodom megvalósítsam, ami források publikálása volt. Szóval tudatosan választottam a levéltári munkát. A munkahelyváltásom is az okmánytárral állt összefüggésben. A pozsonyi Történeti Intézetbe nem én akartam átkerülni. Megkerestek, kérték, hogy lépjek át. Az okmánytárat én a levéltárban szerettem volna elkészíteni. Hogy miért? Nagyon alapos munkát akartam végezni. Úgy gondoltam, ha az Intézetbe megyek, ott öt éves tervek vannak, és munkámmal együtt besorolnak egy öt éves ciklusba. Egyszer csak azt fogják mondani, hogy le kell adnom a kéziratot. Már négy éve dolgoztam az okmánytáron, amikor egyszer csak áthelyeztek a Történeti Intézetbe. Félelmem beigazolódott, mindjárt betervezték az első részt a következő öt éves ciklusba, és 1965-re kész kellett volna lennem. Nem volt választá-

som, csináltam, ahogy tudtam, de így is csak 1966-ra végeztem vele. A levéltárban bizonyosan tovább dolgoztam volna rajta, és heurisztikai szempontból talán alaposabb munkát végeztem volna. Nehéz dolgok voltak ezek. Ráadásul az első öt évben a rutin feladatok mellett – ahogy említettem – még megbíztak az Intézet dokumentációs osztályának vezetésével és a könyvtár felügyeletével is, de elsősorban az okmánytárral foglalkoztam.

Az általam vezetett munkálatok legjelentősebb megjelent eredménye, az okleveles források publikálása, a *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* első és második kötete, valamint a *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae* két kötete, amelyeket Vincent Sedlák készített, valamint a Városi és mezővárosi privilégiumok Szlovákiában (*Privilégia miest a mestečiek na Slovensku I.*) kötet Lubomír Jucktól. Mondanék pár szót arról, ahogy az okmánytáramat miért úgy készítettem, ahogy. Ezzel a módszerrel Magyarországon eddig nem adtak ki ilyen munkát. Véleményem szerint – ezt a mai napig tartom – a *Monumenta Germaniae historica* a legjelentősebb, legátdolgozottabb modellje, oklevelek publikálásánál pedig a Sickel-féle diplomatikai-paleográfiai módszer alkalmazása. Az egyetlen, akik ezt a német módszert alkalmazták, a csehek voltak. A munkálatok indulásánál Szlovákia Csehszlovákia részét képezte, ezért én nem engedhettem meg magamnak, hogy tudományos, módszertani szempontból alacsonyabb színvonal tűzzek ki célként, mint ahogy cseh kollégáim dolgoztak. Azt vállalhattam csak, hogy a diplomatikai analízist nem készítettem el annyira alaposan, mert a szlovák okmánytárban feldolgozott anyag a korabeli teljes magyarországi királyi oklevélanyag negyede-harmada. De a paleográfiai analízist például II. András és IV. Béla korából teljes magyarországi anyag alapján elvégeztem. Igyekeztem legalább az okleveleket író kezeket elkülöníteni az összes eredetiben megmaradt oklevélen. Talán ennyit a módszertani részről.

Amúgy nagyon jól ismertem magyar kollégáimat, köztük Mályusz Elemér professzor urat meg a többieket is a Magyar Országos Levéltárból. A történészek nagy generációját, akik ott voltak a levéltárban akkor, amikor én Magyarországra kezdtem járni. Láttam, hogy ők is elégedettek voltak az okmánytárammal. Tetszett nekik, hogy az MGH módszerével készül. Mályusz Elemér és Kumorovitz Lajos Bernát urakkal nagyon sokat beszélgettem ezekről a problémákról.

Az utóbbi időben Szlovákiában az elbeszélő források közül is megjelentettek párat, a latin átíratot és a szlovák fordítást is. Anonymust Vincent Múcska adta ki a Pozsonyi Egyetemről, valamint fordított kiadványok jelennek meg, sajnos csak szlovákul. Én adtam ki A középkori Szlovákia legendáit (*Legendy stredovekého Slovenska*), nem vettem bele a Cirill és Metód-féle legendákat, csak a Magyar Királyság korszakát, amely Szent Zeorard–András vitájával kezdődik, és a 13. századi legendákat is kiadtam, a Margit-legendát az utolsó a kötetben. Utóbb szakfordításban megjelent a Dubnicai-krónika (*Dubnická kronika*), ezt Julius Sopko kolléga készítette. Ha már az elbeszélő forrásokról van szó, akkor a kodikológiát is megemlíteném, az utóbbi évtizedekben megjelent a szlovákiai vonatkozású középkori kéziratok kodikológiai összeírása (katalógusa).

Amikor először jártunk Budapesten a Magyar Országos Levéltárban, és azt mondtuk, hogy szeretnénk átnézni a teljes középkorral foglalkozó gyűjteményt, csak mosolyogtak ránk. Végül sikerült, meg is tettük. Igaz hogy eltartott tíz évig, mert a leghosszabb ott tartózkodásunk évente csak három hónapos lehetett. Ezt a munkát csak azért tudtuk elvégezni, mert a Magyar Országos Levéltárban nagyon segítőkészek voltak, a főigazgató akkor Ember Győző, az igazgatóhelyettes pedig Varga Endre volt, később Sashegyi Oszkár. A részleg vezetője pedig Bakács István. Nyilvánvaló, ha akkor olyan levéltári előírások lettek volna, mint amilyenek ma vannak, akkor a mai napig sem jelenhetett volna meg a szlovák

Codex diplomaticus. Gondolom, ezek a szabályok a magyar kollégákra is érvényesek, nem csak a külföldi kutatókra.

A budapesti Országos Levéltárnak nagy gyűjteménye van, és néhány millió fénykép/mikrofilm felvétellel rendelkezik. Az ötvenes évek közepén megegyezés született, hogy Csehszlovákia nem fogja igényelni a levéltárak szétválasztását, ehelyett oda-vissza alapon le fogják fényképezni az egymást érintő levéltári anyagot. A megvalósítás érdekében mindkét oldalon megalakult egy-egy kutatócsoport. A szlovák csoport vezetője én lettem. Nekünk minden számított, a magyar félnek főleg a középkori anyagra volt szüksége. Így létrejött egy teljes Diplomata Hungariae Fényképgyűjtemény Budapesten, amely nem csak a szlovák levéltárakból származó anyagot tartalmazza. A miénk is majdnem teljes. Borsa Ivánnak is fontos volt, hogy ezek az iratok több helyen is meglegyenek, ezért mi is megkaptuk cserébe az egész ún. régi DL anyagot, nem csak a válogatást. A fényképeket is előhívtattuk a pozsonyi Történelmi Intézetben, csak amióta már nem dolgozom ott, az utánam következők nem törődnek megfelelően az anyaggal. Egyszerűen gondoskodni kell azokról, és az nem kis munka. Amikor a dokumentációs osztály vezetője voltam ott, létrejött egy film- és oklevél-kópia-gyűjtemény, ami szám szerint több mint 300 000 másolatot jelent.

A Magyar Országos Levéltár szerencsére elsőrangúan a kutatók rendelkezésére áll. Ha ma kellene kezdenem az okmánytáramat, egészen másképpen, könnyebben kezdeném a heurisztikát, mivel a levéltár apparátusa sokkal jobb, ezt csak dicsérni lehet. Magyarországon ezt a programot már a második világháború idejében elkezdték. Nekünk is nagyon sokat segített. Meg kell említeni Bakács Istvánt, Fügedi Eriket és Fekete-Nagy Antalt, akik korábban például a Szepességben vagy Szlovákiában máshol kutattak, és sok támogatást kaptunk tőlük. Sajnos el kell még mondani, hogy a DF-anyag nem mindegyike található már meg Szlovákiában. Aki volt levéltáros, az tudja, hogy nem is kellett elvesznie egy dokumentumnak, elég, ha véletlenül rosszul helyezték el valamelyik dobozba.

Többször érintette a budapesti kutatásait, utalt magyar kollégáival való jó kapcsolataira. Gondolom, figyelemmel kíséri a magyarországi újabb középkori forráspublikációkat. Mi a véleménye a Diplomata Hungariae antiquissima, az Anjou-kori Oklevéltár és a Zsigmond-kori Oklevéltár köteteiről?

Emlékszem még rá, hogy a *Diplomata Hungariae antiquissima*t eredetileg 1966–1967-ben, a lengyel millenniumra akarták kiadni. A vállalkozásban résztvevőket mind ismertem személyesen. Mindenféle kifogásokat hallottam tőlük, hogy miért is nincs még készen, legtöbbször Kumorovitz Lajos Bernátra fogták, akinek ez nagyon rosszul esett. A DHA-ban nem a diplomatikai feldolgozás van előtérbe helyezve, hanem a történelmi, de természetesen a munka kítűnő. Talán azért is van ez így, mert abból az időszakból nagyon kevés az oklevél. A paleográfiai módszert a korai magyarországi történelemben nem is lehet nagymértékben használni, talán III. Béla és Imre idejétől kezdve, de főleg II. Andrástól lehet ezt alkalmazni. Kár, hogy nem jelent még meg a DHA következő kötete. Eredetileg úgy mondták, hogy a DHA csak egy kötet lesz, és egészen III. Béláig tartalmazza az okleveleket. Később osztották két részre, és a második rész még nem jelent meg. Györffy György is meghalt azóta, a munka megállt, pedig tudtommal e kötet anyaga is készen van évek óta.

Az Anjou-kori oklevéltárról ugyanazt mondanám, mint amit a Zsigmond-kori oklevéltár megjelenésekor szóvá tettem: kár, hogy a regeszták nem latinul készültek. Nagyon jól ismertem Léderer Emmát és Mályusz Elemért is. Léderer Emma mondta, hogy ő javasolta a magyar nyelvű regesztákat a Zsigmond-kori oklevéltárban. Mi pedig úgy tekintettünk a dologra, hogy Zsigmond európai léptékű uralkodó volt, és ha magyarul készül az okmánytár, akkor az csak magyarországi kincs lesz, és a cseheknek, németeknek, lengyeleknek nem

lesz hozzáférhető. Később, amikor a történész vegyesbizottságban erről beszélgettünk, Léderer Emma bevallotta, hogy már sajnálja, mert lehetett volna máshogy is készíteni. Mályusz Elemér viszont elárulta, hogy szinte kényszerítették őt a magyar nyelvű regesztázásra. Ami az Anjou-kori okmánytárat illeti, szintén nagyon hasznosnak vélem; ha jól tudom, 1342-ig az egész elkészült. Heurisztikai szempontból összehasonlítva a régi Anjou-korival sokkal jobb munka, teljesebb, de szintén jobb lenne, ha a regeszták latinul jelennének meg, akkor egész Európában használható volna. Nekünk szerencsénk is volt, amikor az okmánytárunkat kezdtük kiadni. Hasonló gondjaink lettek volna, ha a csehek nem vezették volna be a latin nyelvű regeszták alkalmazását. Ők még az első világháború előtt kezdték ezt így, akkor nem volt gond, sőt kérdéses sem, hogy latinul lesz-e vagy sem. Amikor Jindřich Šebánek professzor úr az ötvenes években folytatta a munkát, egyértelmű volt, hogy a nyelv is marad. Ha ez nem lett volna, nekünk sem engedték volna meg a latin használatát.

Munkásságának következő nagy fejezete a város- és településtörténeti kutatások. Kérem, beszéljen néhány szót erről.

Említettem, hogy várostörténettel már az 1950-ben elkészült doktori disszertációmban is foglalkoztam, amelynek címe: Zsolna és a zsolnai jog 1384-ig. Ez olyan munka volt, ami soha nem jelent meg, legalábbis abban a formában, amiben elkészítettem. Található már benne egy fejezet Trencsén megye felső, Vágbesztercétől északra fekvő részének betelepítéséről. Ez válasz volt Chalupecký azon nézeteire, miszerint a megye felső része a tatárjárás előtt lakatlan volt. A településtörténet akkoriban divatos volt nálunk, megyékkel is nagyon sokan foglalkoztak. Hasonló volt a helyzet Magyarországon is. Bakács István ekkor készítette el Hont megyét, Ila Bálint pedig Gömört. Az okmánytárral állt kapcsolatban ez a kutatási terület is. Az okmánytár készítésénél egy oklevelet ötször–tízszer el kell olvasni, míg készen lesz vele az ember. Sok minden megmarad így az emlékezetben, amely a településtörténeti kutatásban hasznosul. Az okmánytárral kapcsolatban készült kritikai tanulmányoknak is voltak ilyen vonatkozásai. Részletesebben a zabori oklevelekkel foglalkoztam, az szintén kapcsolódott a településtörténethez, hiszen lokalizálni kellett az oklevelekben említett földrajzi neveket. Munkám kapcsolódott Fügedi Erik Nyitra megye betelepüléséről készített disszertációjához, amely a Századokban jelent meg. A zabori okleveleknél előkerült Szt. István is. Talán Fügedi Erik, Kumorovitz Bernát és Borsa Iván voltak azok a magyar kollégák, akikkel a legtöbbet beszéltem ezekről a témákról. Szűcs Jenővel is dolgoztam együtt. Fügedi és én inkább a városok keletkezésével, a kezdetekkel foglalkoztunk, Szűcs később a 15–16. századra tért át. Kubinyi András munkásságát is nagyon jelentősnek tartom, de ő főleg Budával foglalkozott. Vele is sokat találkoztam, elsősorban amikor még a Történeti Múzeumban dolgozott fent a Várban.

A Szlovák Történelmi Társulatban vezetésem alatt létrejött várostörténeti szekció lényegét abban láttam, hogy javítsuk a várostörténeti kutatások színvonalát. Várostörténettel sokan foglalkoznak Szlovákiában. Ez olyan tárgya a történelemnek, hogy ha valaki nyugdíjba megy, és érdeklődik a múlt iránt, azonnal foglalkozhat vele. Főleg településtörténetet úz nálunk sok amatőr. A várostörténeti szekció arra is jó volt, hogy ezeknek az amatőröknek a munkáját javítsa.

Hat évtizede foglalkozik hivatásszerűen középkorkutatással, dolgozott levéltárban, kutatóintézetben és tanított egyetemen. A szlovák medievisztika minden szintjén szerepet vállalt. Nagy a rálátása így mind a szlovák, mind a magyar középkorkutatásra. Kérem, mutassa be a szlovák medievisztika erősségeit és problémáit, illetve hogyan látja a szlovák és magyar szakemberek együttműködését.

Életemben már párszor írtam arról, hogy mi a helyzet, próbáltam mindig pozitív képet rajzolni. Nehéz kérdés ez. Az lenne az ideális, ha az elkezdett kiadványokat szisztematikusan folytatnák, vagyis az okmánytáram, Sedlák regeszta kötete és a városprivilegiumok kiadása tovább haladna. A szituáció olyan, hogy a 14. századi *Regesta diplomatica* harmadik kötetének lassan készen kellene lennie. Sedlák kolléga nem foglalkozik egyszerre több témával, így neki több ideje van erre a feladatra. Az én okmánytáram harmadik része is szépen előre haladt. Eredetileg 1272-ig akartam elkészíteni, de már régen rájöttem, hogy csak 1270-ig fogom feldolgozni az okleveleket, mert nagyon sok az anyag. Szükségem lenne tíz-tizenkét hónapra, hogy csak erre tudjak koncentrálni, és befejezném a harmadik kötetet javításokkal és pótlásokkal együtt. Jelenleg, még ha idősebb vagyok is, sajnos nem gondolhatok erre. Lehet, hogy ez megváltozik, talán egy év múlva, ha megélem, mert ez lenne a legfontosabb tennivalóm. Nekünk is voltak terveink: A 15. századtól úgynevezett regesztás katalógusokat terveztünk a levéltárak szerint. Pozsony város levéltárának okleveles anyagát két kötetben sikerült kiadni 1564-ig a szlovák regesztatárban (Darina Lehotská, Vladimír Horváth). A vállalkozás többi levéltárának kötetei nem kezdődtek el, bár a Történeti Intézetben már a konkrét kollégák is ki voltak jelölve erre a feladatra. Szép lenne, ha készülne valamilyen szintézis a városokról. Amikor az egyetemen adtam elő, sokat foglalkoztam a hiteleshelyekkel, azok munkájával, diplomatikai-paleográfiai módszerrel vizsgáltuk őket a diplomamunkákban. Nyitra hiteleshelyi feldolgozását most fejezték be, Zobort pedig egy doktórándusom készíti. Lelesznek csak a legrégebbi anyaga van kész. Szerintem a legfontosabb a források, oklevelek kritikai megjelentetése.

Sajnos nagyok a gondok. A középkor „latinul van”, manapság meg kevesen ismerik a nyelvet. Nem sok diák jön úgy az egyetemre, hogy megfelelő szinten bírja a nyelvet. Amikor én fiatal voltam, még természetes volt, hogy legalább passzív latin nyelvismeretünk volt. A szemináriumon a professzor automatikusan vette, hogy elolvassuk a középkori oklevelet. Ma pedig ha valaki egyetemre megy, neki először a latin nyelv alapjait kell megtanítanunk. Nagy gond, hogy még az egyetemeken is kevés figyelmet szentelnek a latinnak. A nagyszombati egyetem ebből a szempontból kivétel, mert mi a latint a mai napig nagyon keményen követeljük. Még ha az alapokkal kezdik is, két és fél év alatt el kell sajátítaniuk a nyelvet. A következő gond az élő idegen nyelvek ismerete. Nyíltan megmondom, ma a legfontosabb nyelv az angol, de a szlovákiai medievisztikának nincs szüksége az angolra, hanem a németre és a magyarra. A mai fiatalok nem tudnak magyarul. Én sem tudtam sokat, csak az alapokat, soha nem jártam magyar iskolába, sem nyelvórára. Nem is merészelek magyarul megírni egy levelet, még ha nyugodt szívvel el is társalgok ezen a nyelven. A mai napig a középkori Szlovákia területéről több írás születik Magyarországon, mint nálunk, a magyar publikációk rendszeres figyelése nélkül a szlovák medievisztika halott. A latin és a magyar nyelv ismeretének hiánya a legnagyobb probléma, talán a magyar nem ismerése a nagyobb gond.

A szlovák–magyar együttműködést én is nagyon fontosnak tartom. Tudom, hogy a Vatikáni Levéltárban nincsenek áttanulmányozva a *supplicatiós* regiszterek. Tudom, ez milyen komoly munkát jelent. Még régebben Borsa Ivánnal beszélünk róla, hogy tehetnénk ezt közösen is, utána pedig kicserélhetnénk az összegyűjtött anyagot. Szóval ez egy egészen konkrét feladat, amit lehetne közösen is készíteni. A középkori bázis a Magyar Országos Levéltárban nagyon jól ki van építve, azt külföldi kutatók is használják. Sajnos azt kell mondanom, hogy én is évekig voltam levéltáros, és amikor onnan elmentem, úgy gondoltam, idővel nálunk is el lehetne készíteni egy ilyen rendszert, de mi erről lemaradtunk. Budapestén hamarabb hozzájutok az oklevelekhez, mint itthon.

Az együttműködés a magyar és a szlovák kutatók között létezett, de saját tapasztalomból tudom, hogy magyar részről az érdeklődés idővel hanyatlott. Az 1950-es, 1960-as években a magyar kutatók nagy számban látogatták a szlovákiai levéltárakat, de utána elmaradtak. Ennek oka főleg az, hogy a középkori források fényképmásolatban már megtalálhatók a Magyar Országos Levéltárban is. Budapesten is lehet őket kutatni, hozzánk már csak akkor jönnek, ha valamit ki kell egészíteni. Elméletileg az együttműködés ma is élhetne, csak meg kellene egyezni. Létezik Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság, de ott most más feladatokkal foglalkoznak, nem a középkorral. A pozsonyi Történeti Intézetből sincs ott medievista. Valószínűleg jó lenne az együttműködés, de minden mögött konkrét emberek vannak, és meg kellene pontosan nevezni a témákat és az embereket, és akkor működne.

Véleményem szerint a magyar középkorkutatás olyan erős, hogy nem sok mindenben van szüksége a mi segítségünkre, de az együttműködésre sok lehetőség lenne.

Pozsony, 2006. május

A beszélgetést készítette: KOSZTA LÁSZLÓ és VIDA BEÁTA.